

KAZAKLARIN BAŞSAİRİ

AHMET BAYTURSINULI*

Kazakların başsairi Abay (asıl adı İbrahim) Kunanbayev'dir. Bizim bildiğimiz, Kazak bozkırında eskiden ve bugün onu aşmış bir ozan (akın) yoktur. Akmolla ve Semey gibi bölgelerde Abay'ı bilmeyen de yoktur. Akmolla bölgesine komşu Torgay'da Abay'ı bilen adam az, hatta yok desek de olur. Böyle olması da eserinin basılmamasındandır; Abay'ın eserleri kitap olarak basılıp çıkıncaya kadar, Abay'ın adı da, eseri de Torgay bölgesinde işitilmemişti. Akmolla ve Semey bölgelerinde ise Abay'ın adını, eserini işitmedim diyene epeyce hayret edilir. Ben Akmolla bölgesine ilk vardığımda, Abay'ı bilmeyişime, eserini işitmedim dememe şaşırılmışlardı.

Nerede ozanlar hakkında veya ozanların eserleri hakkında sohbet olsa, Abay'ın eserini övmeyen adam yoktu. Abay'ın eserini görmeden evvel, övenlere inanmadım; Kazak'ın, süslediği kendi tayını başkalarının küheylanından daha yüksek görme âdeti vardır, övüp durdukları Abay da muhakkak, bizim Ebubekir, Seydahmet ve Akmolla'larımıza benzer birisi diyordum.

1903 yılında Abay eserlerinin bulunduğu bir defter elime geçti. Şöyle okuyup bir bakınca, başka akınların sözleri gibi değil; onların sözünden farkı da şurada: İlk yadırgıyorsun ve uzun zaman da alışamıyorsun. Sözü az, manası çok ve derin. Daha evvel onu duymamış birisine hemen okusan, pek azını anlayıp büyük kısmının manasına ulaşmadan kalır. Bazı sözlerini düşünüp bunlara alışanlar olmazsa, bin defa tekrar edip okusan da anlaşılmaz. Ne manada söylendiğini birisi anlayıp izah ettiğinde ancak anlaşılır.

İşte bunun için Abay sözlerini sıradan birisinin anlamasının zor olduğu doğrudur; ama bu zorluk Abay'ın ifade edememesine bağlı bir kusur değil, oku-

* Kazak Türkleri arasında yetişmiş büyük dilci Türkolog ve edebiyat âlimi Ahmet Baytursinuli (1873-1937) asrımızın başında, İdil-Ural, Kafkasya ve Türkistan Türkleri arasında büyük bir hız kazanan reform ve aydınlanma hareketinin en meşhur simalarından birisi olmuştur. Kendi kültürlerini iletlemek maksadıyla çalışan pek çok çağdaşı gibi, Sovyet devletinin kuruluşunu müteakip, maalesef tutuklanarak (2 Haziran 1929) kuzeyde, Beyaz Deniz kıyısındaki Arhangelsk'e sürgün edilmiş ve oradan ancak 1934 yılında geri dönmüştür. Almatı'ya dönüşünde de istediği gibi çalışmasına izin verilmeyen A. Baytursinuli, 8 Ekim 1937'de tekrar tutuklanmış ve artık kendisinden haber alınmayan aydınlar kervanına katılmıştır. Biz, bu büyük âlimi, Kazakların büyük şairi Abay Kunanbayev'in 150. doğum yılı vesilesiyle hatırlamak istedik; A. Baytursinuli bu makalesini, 1913-1937 yılları arasında bizzat yayımladığı *Kazak* adlı gazetesinde 1913'de tefrika etmiştir. Yazının metni, Sovyet devrinde adının zikri dahi yasaklanan yazarın, ancak son zamanlarda tekrar basılma fırsatı bulmuş *Ahmet Baytursinov Şıgarmaları* (Öleñder, Avdarmalar, Zertteveler) Almatı, 1989 (298-304. s.) adlı kitabından alınmıştır.

yucuların onu anlayacak dereceye ulaşamamasından doğan bir eksiklik. Böyle olunca da kusur yazarda değil, okuyucudadır. Abay ne hakkında yazsa da, kökünü, esasını, içindeki sırrını, hususiyetini tutmaya çalışarak yazar. Bir şeyin sırrını, hususiyetini bilip yazdıktan sonra, sözünün hepsi de halka yönelip, okuyucuların bilgisine bir imtihan olup çıkar. Okuyucu sözü sınarken, söz de okuyucuyu sınar. Abay sözü, eseri, zamanın akınlarının sözünden çok ayrı ve onlardan üstündür. Bu başkalık ve üstünlük, Abay'ın yalnız sözünde değil, özünde de olmuştur. Abay'ın nasıl olduğunu gözle görmesek de görünenlerin söylediklerinden biliyoruz. Sözünün nasıl olduğunu söyledikten sonra özünün, kendisinin nasıl olduğunu da anlatırsak iyi olacaktır.

Abay, Semey bölgesinin Kazağı; kabilesi Tobıktı'dır. Büyük atası Irgızbay, Torgay bölgesinin Irgız adlı nehri boyunda doğmuş. Irgızbay, halkının başçısı, kahramanı, beyi imiş. Tobıktı, toprağı azken, Türkistan'dan göçüp gelmiş, Şıngıs dağı hayvanlar için uygun deyip konmuş. Şairin dedesi Öskembay Bey halk arasında adil bir bey olarak ünlenmiştir. Sadece kendi ili, obası değil uzaklardan, başka illerin de aralarındaki büyük meseleler Öskembay Bey'in önüne getirilip hallediliyormuş. Babası Kunanbay, bütün yurdun ağzına baktığı, Kazağın baş adamlarından biri olmuştur. Kazakları hükümdarların idare ettiği ve Kazak hanlarının da bunlar tarafından tayin edildiği zamanda onlarla mücadele etmiş ve kendisi, halk arasında, gayri resmî olarak hükümdar kabul edilmiştir. Anası Uljan hanım Karkaralı bölgesinden Ebdirey, Mırjık adlı yerdeki bozkırın Boşan kabilesinden, Bertis Bey'in soyundandır. Ana tarafı, mizah, oyun ve şakada usta, mizahla söven, oyunda yenen, Kantay, Tontay adlı, şu adı çıkmış adamlar neslindedir. Tontay malı çok, varlıklı bir adammış. Hastalandığı vakit, başkalarına nazaran hoca ve mollaların daha sık hâl hatır sorduğunu fark etmiş: Ölüm döşeğindeyken de hâlini sormaya mollalar gelmişken şöyle demiş: "-Ne zamandır iyileşip duruyoruz, hocalara, mollara da ayıp oldu, artık ölmek olmaz."

Abay 1845 yılında doğmuş. Doğum yılı yılan yılıymış. İbrahim adını bozarak Abay diye ad takan anası olmuştur. Anasının sevip koştığı bu ad, halk arasında da asıl adından çok söylenir. Abay on yaşından on üçüne kadar, bozkırda İslâmî usulde tahsil görmüş, on üç yaşından itibaren Semey'de Ahmet Irza'nın medresesinde okumuştur. Medresede okuduğu devirde üç ay kadar da Rusça öğrenmiştir. Dört yıl İslâmî usulde tahsil edip, üç ay da Rusça öğrenip okuması bununla tamam olmuştur. Daha on beş yaşında, henüz çocukluk etmeden büyüklerin arasına girmeye başlamış. Kazaklara hükmeden, halka ezi-

yet edip duran zalim hükümdarlarla babası Kunanbay mücadele ederken, Abay da babasına destek olmaya girişmiştir. Yirmi yaşında, artık, il içindeki belli hatiplerden birisi olarak ünlenmiş hâldedir. Zekâsıyla bir bildiğini unutmamıştır. Halk arasında korunan, Kazağın evvel zamanki beylerinin bilgisi, hatiplerinin, ozanlarının söylediği sözü, önde gelenlerinin işlediği işi, kıssalar, deyimler, ata sözleri gibi şeyleri Abay çok bilmıştır.

Zaman eskisi gibi olsa, Abay'ın bozkırın ad salmış beylerinden birisi olacağı şüphesiz. Bilgisiyle bey olup yurt idare etmenin devri geçtiği ve artık taşla bey olunan zamanda doğmuştur. Bilimi çokların yurt idare etmediği, ancak malı çokların hâkim olduğu zamanda doğmuştur. Abay halk önüne bilgisini serdiğinde, başkaları malını sermiş, halkın yüzü de mala çevrilip halkın beyliği, idaresi Abay'ın eline pek geçmemiştir. "Mal bilgiden daha üstün mü olur?" diyen Abay halkın bu hâline alışmamış, tenkit etmiştir. Böylece hizip ve siyaset sahasına da girivermiştir. Bütün kabiliyetini, bilgisini hizip işine vermiştir. Bilgisinin değerini de sadece Tobıktılar kabilesi görüp başkalarına bir faydası dokunmadan, bölgeciliğe hevesli pek çok Kazaktan birisi olup belki de bu hâliyle ölüp gitmesi muhtemeldi. Kazağın bahtına, öyle olmaktan hüda saklamış.

1890'lı yıllarda toprak araştırmaları yapan Mihayles adlı bir bilimli kişi ile Kazak örf ve âdetlerindeki kaideleri derlemek üzere sahaya çıkan Gross isimli âlim Abay'la tanışmıştır. Bunlar Abay'a misafir olarak gelmişlerdir. Abay'ın boş bir adam olmadığını anlayınca, kendi muhiti dışında da güzel şeylerin olduğunu Abay'a anlatmışlardır. Abay gibi zeki bir adama, sadece bir yön versen ondan sonrasını kendisi bulur. Onlar Rus'un Puşkin, Lermontov, Nekrasov vb. gibi meşhur şairleri olduğunu, alelâde sözü, nesri geliştirerek yazan Tolstoy, Saltıkov ve Dostoyevskiy'i, tenkitçi Belinskiy, Dobrolyubov ve Pisarev'i Abay'a anlatıp kitaplarıyla tanıştırmışlardır. Şiir yazaran Puşkin, Lermontov ve Nekrasovlar, Kazağın beyleri ile onların idarelerinden daha değerli şeyler olduğunu Abay'a öğretmiştir. İlimli bir ülkede şiir yazmanın, söz yazmanın esas kadirli işlerin biri olduğunu Abay artık anlamıştır. Şairlik, ozanlık halkın gözüne değersiz görünse, o kusurun şairlikte değil, şairliğe, ozanlığa yerini vermemekte olduğunu; şairlikle ozanlığı Kazak ozanları, akınları, dilencilik saydığından ötürü, şiirin değerinin kaçtığını Abay iyice anladıktan sonra, şiir yazmaya tutunmuştur.

Abay genç gününde mizah için oyunlu şiirler, kızlara âşık şiirler yazmış ve kocadıktan sonra durulup bunları bırakmıştır. Mihayles ile Gross'a rastlamasa,

belki de bu şekilde giderdi. Onca hikmetli, manalı, asil ve derin sözler yere gömülürdü. Abay sözlerinin dünyada kalması Kazak için büyük bir talihtir. Yolunu tutup yön gösteren kişilere de, gösterdiği yolu dosdoğru bulan adama da Kazak evlâdı çok alkış tutar. Rus şairlerini okuyup şiirin yerinin nerede olduğunu bildikten sonra, Abay şiire başka gözle bakıp, başka bir hürmet besleyip ona başköşeden değil, tahttan yer vermiştir. İyi ama şiirin başka sözlerden, tahta çıkacak kadar üstünlüğü neredendir? Onu da gösterip söylemiştir. Söyleyenle dinleyeni çoğu zaman nadan olduğu için, şiir olarak söylenen ve dinlenenlerin çoğu da şiire benzemediği, şiir yazarlar olsa da yakıştırarak yazarların tek tük olduğu, halkın manalı, esaslı, derin sözden ziyade, manası olmayan, esassız, yel gibi uğuldayıp da sadece kulağa sesi çarpıp öteden çıkan hafif sözleri dinlemeye meraklı olduğu, Abay'ın şiir hakkında yazdığı eserde gösterilmiştir. Bu eserinden Abay'ın tenkitçiliği, şiirin iyi olması için neyi gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Eser yazacak adamın hem yazar hem tenkitçi olması gerekir. Sözün güzel ve dereceli olması için fikrin güzel olması gerekir. Abay'da bunun üçü de vardır. Bunların yanı sıra, Abay aynı zamanda, hep önde giden, örnek alan ve kendisi de örnek olan biriydi. Abay'da şiirin pek çok türü bulunur. O, konuyu kendisi yazmayıp Rustan aldığı da, Rus şiirinin örneklerinin Kazakçaya nasıl uyacağını ilk defa gösteren bir öncü olmuştur. Abay, iyi şiir için gereken bütün şartları bilmiştir. Bunun için şiirleri her bakımdan tamdır. Yalnız bir kusuru vardır; o da şiirlerindeki ayakların, mısraların tam hesaplanıp yerine koyulmamış olmasıdır. Okurken veya bestesini dinlerken bunun epey eksikliği olmakta ve sesin akışını bozarak şiirin güzelliğini zedelemektedir. Meselâ, *töselip, jelip kele jatıp, şokatıp ketken* gibi veya *taypalıp, jorgalap kele jatıp, tekirektep ketken* gibi. Bu eksikliği gidermek de mümkündür. Şiirin üç heceli ayakları ile dört heceli ayaklarını, art arda gelen yerlerini alıp kendi yerlerin koysa düzelir. Abay'ın şiirlerinde hatalar var diyen tek kişi ben değilim. Bazılarının dediği "zorluklar var" sözleri de şiirin ahengini bulamadıklarından değil, işlenişinin yeniliğindedir; Kazak şiirlerinin alışılmış türlerinden epey farklı olduğu için okuyucular bunları yadırgamışlardır. İşte bunun için zor gibi görünmektedir.

Abay eserini bizzat derinden düşünmeye başladıktan sonra, artık onun şiirini inceleyen hiç kimse hata bulamaz. Abay'ın nasıl bir tenkitçi ve söz takipçisi olduğunu aşağıdaki şiirinden anlamak mümkündür:

Öleñ sözdiñ patşası, söz sarası,
Kıyınnan kıyıstırar er danası
Tilge jeñil, jürekke jılı tiyip,
Tep-tegis jumur kelsin aynalası.

Böten sözben bılgansı söz arası,
Ol akınnıñ bilimsiz beyşarası.
Aytuvşı men tiñdavşı köbi nadan,
Bul jurttıñ söz tanımas bir parası.

Éveli ayat-hadis sözdiñ bası,
Kosarlı bèyitsımal keldi arası.
Kıysınimen kızıktı bolmasa söz,
Nege aytsın paygambar men jène allası.

Meşittiñ kutpa okıgan gulaması,
Münejat galımdardıñ zar-nalası.
Bir sözün bir sözine kıyıstırar,
Érbiri kelgeniñşe öz şaması.

Öleñge èrkimniñ-ak bar talası,
Sonda da solardıñ bar tañdaması.
İşi altın, sırtı kümis, söz jaksısın
Kazaktıñ kelistirer kay balası?

Buringı eski biydi tursam barlap,
Makaldap aytadı eken söz kosarlap,
Akındarı akılsız nadan kelip,
Kör-jerdi öleñ kıptı joktan karmap.

Kobız ben dombıra alıp topta sarnap,
Maktav öliñ ayıptı èrkimge arnap.
Ér elden öleñmenen kayır tilep,
Ketirgen söz kadirin jurttı şarlap.

Mal üşin tilin bezep, janın jaldap,
Mal surap birevdi aldap, birevdi arbab,
Jat elde kayırşılık kılıp jürüp,
Öz elin "bay" dep maktap, kuday kargap.

Şiir sözün padişahı, söz asili,
Zorlukla yağıştırır er dâhisi
Dile kolay, yüreğe sıcak deyip,
Dümdüz yuvarlacık gelsin etrafı.

Farklı sözle bulansa söz arası,
O şairin bilgisiz ve biçaresi.
Söyleyici ile dinleyici çoğu nadan,
Bu yurdun söz tanımaz bir paresi.

Evvelâ âyet ve hadis sözün başı,
Koşulmuş beyit gibi geldi arası.
Ahengiyle hoş olmsa söz.
Niye desin peygamber ile Allah'ı.

Mescidin hutbe okuyan uleması.,
Münacaat âlimlerin zâr ve nâlesi.
Bir sözünü bir sözüne uydurur,
Her biri, geldiği gibi kendi gücü.

Şiire her kişinin de var dalaşı,
Ama şunların da var seçilmişsi.
İçi altın, dışı gümüş, söz güzelini
Kazağın yağıştırır hangi evlâdı?

Kadim eski beyi misal alsam düşünüp,
Vecizeler söylemiş söz koşup,
Ozanları akılsız nadan gelip,
Çer çöpü nazım kılmış yoktan arayıp.

Kopuz ile dombıra alıp toplulukta çalıp,
Övgülü şiir söylemiş her kime ise adayıp.
Her ilden, şiirle hayır, sadaka dileyip,
Getirmiş söz kadirini yurdu dolaşıp.

Mal için dilini bezeyip, canını kefil verip,
Mal isteyip birisini aldatıp, birisini kandırıp,
Yad elde dilencilik kılıp yürüyüp,
Öz ilini "zengin" diye övüp, tanrıyı lânetleyip,

Kayda bay maktanşakka bargan tañdap,
Jıysa da bay bolmaptı kanşa maldı ap.
Kazakka öleñ degen bir kadirsiz,
Biljirak körinedi solardı añdap.

Nerede var mütekebbire giden, seçip,
Yığsa da bey olmamış., onca malı alıp.
Kazağa şiir denen bir kadirsiz,
Pislik görünür, ondan bunları anlayıp.

Eski biyşe otırman bos makaldap,
Eski akınşa mal üşin turman zarlap.
Söz tüzeldi, tıñdavşı sen de tüzel,
Senderge de keleyin endi ayañdap.

Eski bey gibi oturmayın boş konuşup,
Eski ozan gibi mal için durmayın zırlayıp.
Söz düzeldi, dinleyici sen de düzel,
Sizlere de geleyim şimdi ağırca yürüyüp.

Batırdı aytsam, el şavıp algan talap,
Kızdı aytsam, kızıkty aytsam kızdırmalap.
Ėnşeyin kün ötkizbek Ėñgimege,
Tıñdap ediñ Ėr sözün miñga balap.

Yiğidi söylesem, el çırpıp etmiş talep,
Kızı söylesem, meraklı söylesem arttırıp.
Boşuna gün geçirmek sohbet-muhabbete,
Dinlemiş idin her sözünü binlerce kıymet verip.

Abay'ın asıl değerini verdiği tek şey şiir değıldir. O çok şeyden söz etmiş ve eserlerinde de onun çok şey bildiğı görölmektedir. Abay'ın şiirlerinin diğere şairlerinkinden önde gelmesi, her şeyin sadece bir yanını değıl, başka taraflarını da görüp anlatmasındandır. Başka şairlerin sözdeki güzelliğı, hatipliğı Abay'dan eksik olmasa da bilgilerinin daha az olduğı şüphesizdir. Abay'ın eserinde, Ebubekir'in "çayı, ayakkabıyı, herkesin faydalandığı değıerli (asil) bir şeyi aşığılamak idi" diye kayğılandığı sözleri görölmez. Başka şairler az bilgisini, sözün güzelliğıyle doldurmaya çalışmışken, Abay sözün güzeline bakmadan nazikliğini düşünmeden, her şeyin var olan şeklini dosdoğıru söylemeyi sevmiştir. Meselâ "Attıñ Sını=Atın Tasviri" adlı şiirinde nezaketsizlik yüzünden kulağı hoş gelmeyen sözler var; ancak atın tasviri için gereken unsurlarla beraber bunları söylemese atın tasviri tam olarak ortaya çıkmazdı. Abay'ın "Attıñ Sını" adlı şiirini okuyunca, o güzel at bizzat göz önüne gelmiş gibi oluyorsa, bu, ata dair her şeyi anlatmasındandır. Abay çok şeyi bilmiş ve bildiğı şeyleri de yazınca, halka böyle zor gelir, nezaket bakımından eksiklik olur filân diye de çekinmemiş, hakikati olduğı gibi yazmıştır. Hakikati söylemek ve derinden ifade etmek için, zaten hazır olan zekâsının yanı sıra, o pek çok Avrupalı bilginin de kitabını okumuştur. Abay hayat hikâyesini yazan Elihan Bökeyhanov'un dediğıne göre, Spencer, Spinoza vb. gibi Avrupalı bilginlerin kitaplarını okumuştur. Şairlerden de Rusların Lermontov adlı derin fikirli şairini sevmiştir. İşte belki bunlardan ötürü, Abay'ın derin sözlerini sıradan halkın çoğı anlayamamış, zorlanmıştı. Abay'ın şiirlerini bin defa okumuş ve ezberlemiş kimselerin dahi bazı şiirlerinin manasına tam ula-

şamadığını görmüşlüğüm var. Hatta bunun manası ne diyerek epey soranlar da var. Şu şiirini ele alsak, söylenen fikirde, o fikri sözle yakıştırıp ifade etmesinde hiçbir eksiklik yok. Anlayamazsa eksiklik okuyucudadır. İşte böyle, anlaşılmasında zorluk çekilen eserlerinin birisi de şudur:

Kök tuman aldındaki keler zaman,
Ümitti seville etip köz köp kadalğan.
Köp jıldar köp kündi aydap kele jatır,
Siypat ta, suvret te jok, közim talğan.

Yeşil sis önündeki gelecek zaman,
Ümidi ışık yapıp göz çok takılmış.
Çok yıllar çok günü sürüp gelmekte,
Sıfat da, suret de yok, gözüm dalmış.

Oi künder ötken künmen bəri bir bès,
Keler, keter artına iz kaldırmas.
Sonıñ biri arnavlı tavsınşık kün,
Argısın bir-ak alla bileği ras.

O günler geçen günle hepsi bir gibi,
Gelir, gider ardına iz bırakmaz.
Bunun biridir yazılı kısacık gün,
Evvelini bir tek Allah bilir doğrusu.

Akıl men, jan men özim, tèn meniki,
Menimen menikiniñ mağınası eki.
Men ölmekke tagdır jok èvel bastan,
Meniki ölse ölsin ogan beki.

Akıl ben, can ben kendim, beden benimki,
Ben ile benimkinin manası iki.
Bana ölmek için takdir yok evvelâ baştan,
Benimki ölse ölsün ona azmet.

Şıraktar, ıntalarıñ menikinde,
Tèn kumarın izdeysin küni-tünde,
Gadalettik, arlılık ınahabbetpen,
Üy joldasıñ kabirden èri ötkende.

Gençler meyillerin benimkinde,
Beden hevesini ararsın dün ü günde,
Adaletlik, arlılık ve muhabbetle,
Ev yoldaşın kabirden öte geçende.

Adam gapıl dünyeni der meniki,
Meniki dep jürgenniñ bəri oniki,
Tèn kalıp, mal da kalıp, jan ketkende,
Sonı oylaşı boladı ne seniki?

Adam gafil dünyayı der benimki,
Benimki deyip gezenin hepsi onunki,
Beden kalıp, mal da kalıp, can gidende,
Şunu düşünsene ne olur seninki?

Mazlumga janıñ aşıp, işiñ küysin,
Karaket kıl, paydası köpke tiysin.
Köptin kamın èvelde tēñiri oylagan,
Men süyğendi süydi dep iyeñ süysin.

Mazlumu esirgeyip, merhametli olasın,
Hareket kıl, faydası çoğa değsin.
Çoğun gamını evvelden tanrı düşünmüş,
Ben seveni sevdi diye sahibin sevsin.

Köptiñ bəri köp deme, köp te bölük,
Köp iyt jeñip, kök iytti künde jemek.
Gadalet pen marhamat köp azığı,
Kayda körseñ bolıp bak sogan kömek.

Çoğun hepsi çok deme, çok da bir bölük,
Çok it yenip, boz iti (hükümdarı) bir gün yiyecek.
Adalet pen merhamet çoktur gücü, azığı,
Nerede görsen gösterip bak buna yardım.

Èrkimniñ maksutı öz kereginde,
Bile almadım pısıgın, zeregin de.
Sayaz jüzer saykaldar gapıl kalar,
Hakikatta din-dagı tereñinde.

Herkesin maksadı kendi gereğinde,
Bilemedim çalıskanını, zekisini de.
Sığdan yüzer şeytaniler gafil kalır.
Hakikatte ve dinin de derininde.

Abay'ın bu sözünün ters ve hatalı söylenen veya bilmece gibi kalan hiçbir tarafı yok. Hepsisi de doğru ve yerinde söylenen sözler. Buna rağmen okuyucular anlayamıyorsa, bu Abay'ın çok ileri gidip okuyucularının ise onun tozuna bile yetişemediğini gösterir. Abay'ı Kazak evlâdı iyi tanıyıp iyi bilmelidir. Abay'ın eserleri 1909 yılında kitap olarak basılıp çıktı; fakat halka yayılmadan kalmış hâldedir. Basılan kitabın Akmolla ve Semey bölgesinden başka yerlere dağıtılmaması şaşılacak bir şeydir. Abay'ın sözünü, eserini Semey'e hapsedip gizlemeden, Kazakların yaşadığı bütün vilâyetlerdeki kitap satıcılarına, bütün dükkânlara yaymak gerekir. Abay'ı elimizden geldiği kadar yurda tanıtmak için bundan sonra da onun örnek eserlerini gazetede basıp herkese göstereceğiz.

AKT. MUSTAFA ÖNER